

"וכפר את מקדש הקדש, ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר"

ראשי פרקים.

1. והקדמה.
2. התחומים בהם מצינו הזאות.
3. סוגי ההזאות השונות.
 - א. ההבדל בין הזאת חטאת העוף לשאר ההזאות.
 - ב. ההבדל בין ההזאות בקידוש אהרן ובניו בימי המלואים לשאר ההזאות.
 - ג. ההבדל בין ההזאה במצורע לשאר ההזאות.
 4. כיוון ההזאה בהזאות השונות – "כנגד בית קודש הקדשים".
5. ההבדל בין מקום הזאות פר העלם דבר, פר משיח ושעירי ע"ז למקום הזאות ההיכל ביום הכיפורים, בשיטת הרמב"ם.
 - א. מקום עמידת הכהן ביום הכיפורים, ומקומו בחטאות הפנימיות.
 - ב. מקום ההזאה בפרוכת.

שתי בחינות של פרוכת בפרשיות המשכן.
האם הדם צריך לגעת בפרוכת?
ההסבר מדוע אין צורך שהדם יגע בכפורת.
6. ההבדל בגדר ההזאה בין הזאות מזבח הזהב לבין הזאות הפרוכת והכפורת.
7. משמעות עבודת ההזאות כמטהרות את המקדש.
8. ההבדל בין מנין הזאות הפרוכת בחטאות הפנימיות, לבין מנין הזאות הפרוכת ובין הבדים ביום הכיפורים.
9. הזאות מזבח הזהב מתערובת של דם הפר ודם השעיר.

1. הקדמה.

אחרי עבודות הדם בקדש הקדשים, בהיכל ובמזבח הזהב, נאמר (ויקרא ט"ז, כ'): "וכלה מכפר את הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח..." בברייתא ב"תורת כהנים" שנינו:

"וכלה מכפר את הקדש – זה לפני ולפנים. את אהל מועד – זה היכל. המזבח – זה המזבח, מלמד שכל אחד כפרה בפני עצמו".

בסוף פרשת יום הכפורים בפרשת אחרי מות (ט"ז, ל"ג), נאמר: "וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר, ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר". גם ביחס לפסוק זה שנינו בברייתא בשבועות (דף י"ג ע"ב):

"תניא: 'וכפר את מקדש הקדש' – זה לפני ולפנים. 'את אהל מועד' – זה היכל. מזבח – כמשמעו. יכפר – אלו עזרות..."

בפרשת יום הכיפורים ישנן שתי מערכות כפרה: האחת מערכת כפרה על הכהנים ועם הקהל, והאחרת על טהרת המקדש על חלקיו השונים: קדש הקדשים, היכל, מזבח הפנימי והעזרות. יהונתן בן עוזיאל בתרגומו (שם פסוקים ט"ז, כ') כותב שהיה ויודוי גם בהזאות. מדבריו עולה כי בכל מערכת כפרה היה ויודוי עצמאי. מצינו ביום הכפורים שלוש מערכות של הזאות: הראשונה בקדש הקדשים, השניה בהיכל על הפרוכת, והשלישית על המזבח הפנימי. שלוש מערכות ההזאה מתמודדות עם טומאת מקדש וקודשיו. על מנת לעמוד על מהות טהרת המקדש, ננסה לפצח את מהותן של ההזאות בסדר עבודת יום הכפורים, ונשווה אותן להזאות בתחומים אחרים.

2. התחומים בהם מצינו הזאות.

- א. פר כהן משיח (ויקרא ד', ה"ו): "ולקח הכהן המשיח מדם הפר, והביא אתו אל אהל מועד. וטבל הכהן את אצבעו בדם, והזה מן הדם שבע פעמים לפני ה' את פני פרכת הקדש".
- ב. פר העלם דבר של ציבור (שם, ט"ז-י"ז): "והביא הכהן המשיח מדם הפר אל אהל מועד. וטבל הכהן אצבעו מן הדם, והזה שבע פעמים לפני ה' את פני הפרכת".
- ג. שעירי ע"ז – בכרייתא בתורת כהנים (דיבורא דחובה פ"ז) ובגמ' בזבחים דף ל"ט ע"ב דורשים מן הפסוק בסוף פרשת פר העלם דבר: "כאשר עשה לפר' – זה פר כהן משיח. 'החטאת' – אלו שעירי עבודת כוכבים".
- ד. פר ושעיר של יום הכיפורים:
1. הזאת דם הפר בקדש הקדשים (ויקרא ט"ז, י"ד): "ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה, ולפני הכפרת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו".
 2. הזאת דם השעיר בקדש הקדשים (שם, ט"ו): "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם והביא את דמו אל מבית לפרכת, ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר והזה אתו על הכפרת ולפני הכפרת".
 - 3-4. הזאת דם הפר ודם השעיר באהל מועד (שם, ט"ז): "וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם". בכרייתא בגמ' ביומא (דף נ"ו ע"ב) שנינו: "תנו רבנן: 'וכן יעשה לאהל מועד', מה תלמוד לומר? כשם שמזה לפני לפני כך מזה בהיכל. מה לפני לפני אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר – כך מזה בהיכל, וכשם שלפני לפני אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר – כך מזה בהיכל".
 5. הזאת דם הפר והשעיר המעורב על מזבח הפנימי (שם, י"ח-י"ט): "ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו, ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב. והזה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל", ובמקביל בפרשת תצוה (שמות ל', י'): "וכפר אהרן על קרנתיו אחת בשנה, מדם חטאת הכפרים אחת בשנה יכפר עליו לדרתיכם, קדש קדשים הוא לה".
- ה. פרה אדומה (במדבר י"ט, ד'): "ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו, והזה אל נכח פני

אהל מועד מדמה שבע פעמים".

- ו. מצורע (ויקרא י"ד, ט"ז): "וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית, והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה'".
- ז. קידוש אהרן ובניו בימי המילואים (שמות כ"ט, כ"א): "ולקחת מן הדם אשר על המזבח ומשמן המשחה והזית על אהרן ועל בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו אתו, וקדש הוא ובגדיו ובניו ובגדי בניו אתו".
- [ח. חטאת העוף (ויקרא ה', ט'): "והזה מדם החטאת על קיר המזבח והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח, חטאת הוא".]

3. פוגי ההזאות השונות.

א. ההבדל בין הזאת חטאת העוף לשאר ההזאות. ראשית, יש להפריד בין הזאת חטאת העוף שאינה שבע פעמים, לבין שאר ההזאות. מסתבר, שגדר הזאת חטאת העוף היא כגדר זריקה בכל הקרבנות, הסיבה לכך היא שבעופות אין קבלה בכלי, וממילא לא נדרשת זריקה, שהיא על ידי כלי, אלא מצוי בחטאת העוף והזאה בעולת העוף. ההסבר לשאלה מדוע בעולת העוף ישנו מצוי, ואילו בחטאת העוף ישנה הזאה, נעוץ בהבדל בין מקום עמידת הכהן בחטאת העוף למקום עמידת הכהן בעולת העוף. בחטאת העוף הכהן היה מולק בעזרה על קרן דרומית מערבית (זבחים ו' ב'), בניגוד לעולת העוף, שהכהן עמד על הסוכב בקרן דרומית מזרחית. הזאה מתבצעת גם ממרחק בניגוד למצוי.

ב. ההבדל בין ההזאות בקידוש אהרן ובניו בימי המילואים לשאר ההזאות.

כל ההזאות אינן על אדם חוץ מהזאת קידוש אהרן ובניו בימי המילואים. נראה, שאכן ההזאות בשמונת ימי המילואים אינן שיכות למערכת ההזאות הנ"ל, שהמכנה המשותף שלהן הוא הזאות לפני ה', כפי שיפורט להלן. נראה לי, שההזאות על אהרן דומות יותר להזאות הטהרה על מצורע ועל טמא מת, אלא שההזאות הטהרה מטהרות, וההזאות על אהרן ובגדיו מקדשות. כמו כן יש להעיר, שבכל ההזאות הנ"ל מזים שבע פעמים, חוץ מההזאות בקידוש אהרן ובניו, ובדומה – בהזאות הטהרה, בהזאה על טמא מת, אין שבע הזאות. ישנן הקבלות רבות בין פרשת יום הכפורים לפרשת היום השמיני משמונת ימי המילואים. דין ההזאות נעדר מפרשת היום השמיני, ונראה להסביר בפשטות שהסיבה לכך היא שלא היה עדיין על מה לכפר, שהרי לא היה משכן.

הרב יואל בן נון ("מגדים" ח') באר את ההבדל בין יום הכיפורים ליום השמיני. לדבריו, ענינו של היום השמיני הוא הזפעת שכינה על אוהל מועד כולו – גם על הקודש, ולא רק על קודש הקדשים. לכן ביום השמיני נעדרת עבודת פנים בקדש הקדשים ואפילו עגל החטאת, שהיה צריך ליקרב בפנים כחטאות הפנימיות, קרב על המזבח החיצון, ונשרף בחוץ כחטאות הפנימיות, בניגוד ליום הכפורים. לאור דבריו, מובן מדוע אין הזאות ביום השמיני, שהרי ההזאות מתמקדות בפרוכת ובקודש הקודשים.

ג. ההבדל בין ההזאה במצורע לשאר ההזאות.
 בכל ההזאות מדובר על הזאת דם, חוץ מהזאת מצורע שמזים עליו שמן (יש להעיר, שבהזאה במילואים היוו שמן עם דם).

4. כיוון ההזאה בהזאות השונות – "כנגד בית קדש הקדשים".

בכל ההזאות, שאינן על אדם, מזים לכיוון קדש הקדשים:
 בפרה אדמה נאמר (במדבר י"ט, ד'): "והזה אל נכח פני אהל מועד", ושנינו (מידות פ"ב מ"ד): "כל הכתלים, שהיו שם, היו גבוהים, חוץ מכתל המזרחי, שהכהן השורף את הפרה עומד בראש הר המשחה, ומתכוין ורואה בפתחו של היכל בשעת הזיית הדם", וכן נפסק ברמב"ם (הלכות בית הבחירה פ"ו ה"ה). עוד שנינו (פרה פרק ג' מ"ט): "טבל והזה שבע פעמים כנגד בית קדש הקדשים", וכן נפסק ברמב"ם (הלכות פרה אדמה פ"ג ה"ב).
 במצורע נאמר (ויקרא י"ד ט"ז): "והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה'". כנגעים פי"ד מ"י שנינו: "טבל והזה שבע פעמים כנגד בית קדש הקדשים". הר"ש על אתר מפרש: "כנגד בית קדשי הקדשים – משום שנאמר 'שבע פעמים לפני ה'', ולא שיהא מכניס את השמן בהיכל להזות כנגד הפרוכת, דהא לא כתיב 'והביא את השמן אל אהל מועד' כדאשכחן בהזאות הפנימיות, ועוד תניא בהקומץ רבה (דף כ"ז ע"ב): 'ושבפנים ושכמצורע שלא לשמן – פסולות, שלא מכוונות – כשרות', משמע דשבמצורע לאו מבפנים נינהו אלא בעזרה היה עומד, והופך פניו לצד בית קדשי הקדשים, ומזה על קרקע העזרה. והא דתניא בתוספתא: 'היה מערה מן הלוג, ויוצא אל המצורע', קרי ליה יציאה מה שהיה הולך לצד חוץ". יש להוסיף כראיה לדברי הר"ש את המשנה בפרה המקבילה למשנה בנגעים, שממנה ברור, שההזאה כנגד בית קדש הקדשים לא בוצעה בהיכל אלא בהר המשחה, וכן מובן גם מן הרמב"ם בפ"ד הלכות מחוסרי כפרה ה"ב. בניגוד לזה מצינו ברש"י כתב יד במנחות דף ע"ד ע"ב, הסובר, שגם הזאות המצורע נעשו בהיכל. כן מובא גם בתוס' ד"ה "איכא מתנות" בשם הקונטרס, ותוס' חולק.
 הזאות דם הפר ודם השעיר נעשות בתוך קדש הקדשים כנגד הכפורת. הכפורת היא כידוע, כסוי הארון, שמהווה את עיקר קדש הקדשים.
 בפר כהן משיח, בפר העלם דבר, בשעירי ע"ז ובהזאות אוהל מועד ביום הכיפורים, מזים על הפרוכת, המבדילה בין ההיכל לקדש הקדשים.

5. ההבדל בין מקום הזאות פר העלם דבר, פר משיח ושעירי ע"ז למקום הזאות ההיכל ביום הכיפורים בשיטת הרמב"ם.

יש לחלק את הדיון לשנים:

- א. היכן מקום עמידת הכהן בהזאות יום הכיפורים, ומקום עמידתו בהזאות חטאות הפנימיות.
- ב. מקום ההזאה בפרוכת.

א. מקום עמידת הכהן ביום הכיפורים, ומקומו בחטאות הפנימיות.
 שנינו בברייתא בגמ' ביומא דף נ"ח ע"ב:

"תנו רבנן: 'ויצא אל המזבח' – מה תלמוד לומר? אמר רבי נחמיה: לפי שמצינו בפר הבא על כל המצות, שכהן עומד חוץ למזבח, ומזה על הפרוכת בשעה שהוא מזה, יכול אף זה כן? תלמוד לומר: 'ויצא אל המזבח', היכן היה – לפניו מן המזבח. תניא אידך: 'לפני ה' מה תלמוד לומר? אמר רבי נחמיה: לפי שמצינו בפר ושעיר של יום הכפורים, שכהן עומד לפניו מן המזבח ומזה על הפרוכת בשעה שהוא מזה, יכול אף זה כן? תלמוד לומר: 'מזבח קטרת הסמים לפני ה' אשר באהל מועד' – מזבח לפני ה' ואין כהן לפני ה', הא כיצד? עומד חוץ למזבח ומזה".

ברייתא זו מובאת גם ב"תורת כהנים". יוצא מדברי הברייתא, שהזאת יום הכפורים נעשתה כאשר הכהן עמד בין המזבח לפרוכת, ומסתבר שהכהן עמד קרוב לפרוכת. ביחס לחטאות הפנימיות נחלקו הראשונים, רש"י על אתר מפרש: "המזבח מפסיק בין הכהן לפרוכת", ואילו הרמב"ם בהלכות מעה"ק פ"ה הי"ד מבאר, שהכהן עמד בין המזבח למגורה והמזבח לפניו. מקורו של הרמב"ם הוא בתוספתא זבחים פ"ו ה"ז. ה"כסף משנה" מבאר בשם הר"י קורקוס בדעת הרמב"ם, שמה שכתוב בגמ': "מזבח לפני ה' ולא כהן", היינו שלא יפסיק הכהן בין מזבח לפרוכת, אבל אין הכהן בין מזבח לפרוכת כי לצד דרום היה נמשך. נמצא מזבח לפני ה' בלא הפסק, וכהן אינו לפני ה', רק לצד המגורה או יותר בחוץ. בין לפי רש"י ובין לפי הרמב"ם, ביום הכיפורים עומד הכהן בקרבת הפרוכת, ואילו בחטאות הפנימיות עומד הכהן במרחק רב מן הפרוכת, שהרי מקום מזבח הפנימי, לפי התוספתא פ"ב ביומא הי"א, היה במרחק של עשרים אמה מן הפרוכת.

ב. מקום ההזאה בפרוכת.

גם הזאות חטאות הפנימיות וגם הזאות ההיכל ביום הכיפורים מכוונות לפרוכת, אולם מצינו שני מקורות שצימצמו את דין ההזאות רק לחלק הפרוכת המכוון כנגד הבדים של ארון העדות. מקור אחד בברייתא בתורת כהנים ביחס לחטאות הפנימיות, והמקור השני בירושלמי בדין יום הכיפורים.

בברייתא ב"תורת כהנים" על הפסוק בפרשת פר כהן משיח (ויקרא ד', ו'): "וטבל הכהן אצבעו בדם, והזה מן הדם שבע פעמים לפני ה', את פני פרכת הקדש" שנינו: "לפני ה' את פני פרכת הקדש" – 'לפני ה' – יכול על כל הבית? ת"ל: 'אל פני הפרכת'. אי אל פני הפרכת – יכול אל פני הפרכת כולה? ת"ל: 'הקדש' – מלמד שהוא מכוון כנגד הבדים".

בירושלמי ביומא (פ"ה ה"ד) את הפסוק בעבודת יום הכפורים (ויקרא ט"ז, ט"ז): "וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם" דרשו*:

* "קרבן העדה" וה"פני משה" בארו, שהירושלמי דורש את הפסוק בעבודת יום הכפורים, אולם יש להעיר, שישנה אפשרות לבאר את הירושלמי, ש'הקדש' אותו הוא דורש, איננו לקוח מפרשת יום הכפורים, אלא מפרשת חטאות הפנימיות, ואם כן הירושלמי זהה לברייתא ב"תורת כהנים", וכל המשך דרכנו להלן איננו נכון.

"הקדש" – צריך לכוין כנגד הקדש".

הפסוק שמובא בירושלמי עוסק בעיקרו בסיכום הזאות הפנימיות. לכאורה קשה, שהרי בהזאות הפנימיות מפורש מקום ההזאות (שם ט"ז, י"ד): "והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה, ולפני הכפרת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו"? נראה, שדרשת הירושלמי מתיחסת להזאות ההיכל, שצריכות להיות כנגד הארון, והדרשה באה ללמד על סוף הפסוק ממנו למדנו את הזאות ההיכל. אולם, נלענ"ד שאין הכרח לבאר את המקור של הירושלמי כמצמצם את מקום ההזאה בפרוכת, כפי שמשמע בבירייתא בתורת כהנים, אלא שהזאות צריכות להיות מכוונות כנגד הארון, ברם אפשר בכל מקום על הפרוכת. בדין הזאות חטאות הפנימיות, מקום הזאתן מפורש בתורה: "את פני פרכת הקדש". יש מקום לדון, האם הן זהות במקומן ובאופן להזאות ההיכל, הנילמדות בדרשה, ומקום הזאתן איננו מפורש בתורה.

ביחס לאופי ההזאה, מצינו חילוק בירושלמי בימא בין הזאות חטאות הפנימיות להזאות ההיכל ביום הכיפורים, כפי שיבואר להלן.

בהלכות מעשה הקרבנות פ"ה ה"ב – י"ג הרמב"ם איננו מזכיר, שההזאות על הפרוכת נעשות רק לתחום שכנגד הארון בלבד, וז"ל הרמב"ם: "והיכן מזין מדמין? וכמה מזה מהם? פר ושעיר של יום הכיפורים – דם כל אחד מהן טעון שמונה הזיות על בין הבדים ושמונה על הפרוכת, ומערב דם הפר והשעיר ומזה משניהם ארבע הזאות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל, ושבע הזיות על אמצעו של מזבח זה כמו שיתבאר בהלכות עבודת יום הכפורים, ואם לא כוון בהזיות שבפנים, כשרות. פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין, זורק דם מכל אחד מהם שבע הזיות על הפרוכת המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים, וארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב".

בניגוד לזה בהלכות עבודת יום הכפורים פ"ד ה"ב, מגדיר הרמב"ם את הזאות הפרוכת "כנגד הארון", וז"ל: "ואח"כ נוטל דם הפר מעל הכן, ומזה ממנו על הפרוכת כנגד הארון שמונה הזיות, ומניח דם הפר, ונוטל דם השעיר, ומזה ממנו על הפרוכת כנגד הארון שמונה הזיות".

"משנה למלך" בהלכות מעשה הקרבנות מקשה: "דע, שהזאות אלו, שיהיו על הפרוכת צריכות שיהיו כנגד המקום המכוון כנגד בדי הארון, והכי אמרינן [ב"תורת כהנים]... ולא ידעתי למה לא ביאר לנו רבינו דין זה כאן, דעיקר קרא בפרים הנשרפים כתיב, ומשם למדנו לכל ההזאות".

נראה, שהרמב"ם אימץ את הירושלמי ולא פסק בבירייתא ב"תורת כהנים", שנעדרת מן הבבלי ומן הירושלמי (נראה להוסיף, שלפי ההסבר, שהירושלמי איננו מצמצם את מקום הפרוכת, אלא מגדיר את כוון ההזאה, אין הירושלמי מוציא את המקרא מפשוטו בניגוד לדרשת ה"תורת כהנים", שמגדירה את הפרוכת האמורה בתורה רק כנגד הארון).

נראה להוסיף, שמקום עמידת הכהן בחטאות הפנימיות לפי הרמב"ם הוא בין המזבח והמנורה במרחק של כעשרים אמה מהפרוכת, וקשה לכוון כנגד בדי הארון. כמו כן, לפי הנ"ל, הזאות החטאות הפנימיות זהות במהותן להזאות פרה אדמה ומצורע, וכשם שבפרה אדמה מזה כנגד בית קדש הקדשים מהר המשחה, ובמצורע מזה כנגד קודש הקדשים מן העזרה, כך בחטאות הפנימיות מזה כנגד בית קדש הקודשים ממרחק של כעשרים אמה מן הפרוכת.

הגרי"ד סולוביצ'יק, מבאר את הדין היחודי של הזאות יום הכפורים על הפרוכת כנגד הארון, בניגוד להזאות חטאות הפנימיות בו לא הזכיר הרמב"ם "כנגד הארון", וז"ל (קונטרס עבודת יום הכיפורים עמוד מ'): "...מניסוח ביטוי, 'על הפרוכת כנגד הארון', משמע שיש לחלק בין הזאות פרוכת דיוה"כ לבין אלו של פרים ושעירים הנשרפים, דלגבי פרים ושעירים הנשרפים אף אם ננית, כדברי הברייתא בתו"כ (ויקרא, פרשה ג' הל' י'), שצריך להזות כנגד הבדים היינו מפני שעל חלק זה חל שם פרוכת, וכמו שהוסבר לעיל. ואין הכי נמי, שלולא לשון הברייתא שם, 'שהוא מכוון כנגד הבדים', ניתן היה לומר שנוכחות פרוכת מול בין הבדים קובעת שם פרוכת על כולה, ולא רק על הקטע שממש כנגד הארון, ואז היינו באמת מכשירים הזאות שלא כנגד הבדים שהרי הקיום כל כולו מתייחס אך ורק לפרוכת ולא לארון, היות שאין עבודת לפני ולפנים בפרים ושעירים הנשרפים. מה שאין כן בהזאות פרוכת דפר ושעיר ביוה"כ, דנראה, שמכיון שדמם מוזה בקדש הקדשים אז אף להזאות הפרוכת יש זיקה ללפני ולפנים, וקיומן קשור בארון ומקומו. ובכן, בהזאות פרוכת דיוה"כ יש להצריך כנגד הבדים משתי סיבות (א) מפני שרק קטע זה חשוב פרוכת, ודין זה משותף ליוה"כ ולפר כהן משיח או פר העלם דבר של ציבור. (ב) מפני שקיום הזאות אלו כרוך בארון לא רק בפרוכת כשלעצמה. הדין השני מיוחד ליוה"כ, ולכן דייק כאן הרמב"ם: 'על הפרוכת כנגד הארון'..."

לענ"ד, הרמב"ם לא פסק את הברייתא ב"תורת כהנים", ולכן בחטאות הפנימיות יכול להזות על כל הפרוכת. ניתן להוכיח זאת מדברי הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות. שם פותח הרמב"ם בהזאות יום הכיפורים, ואיננו מפרט מה היא הפרוכת, ורק בחטאות הפנימיות הרמב"ם מפרט: "על הפרוכת המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים". מסתבר שגדר הפרוכת ביחס לחטאות הפנימיות הוא כמבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים, בניגוד ליום הכיפורים, שבו הזאה מתייחסת לפרוכת כמבדילה בין ההיכל ובין הארון. ההסבר לזה שמספיק להזות על הפרוכת כנגד קודש הקדשים, נלענ"ד בדמיון להזאת מצורע ופרה אדומה, שגם שם הגדר הוא הזאה כנגד קדש הקדשים. יוצא א"כ, ששונה הזאת יום הכפורים מהזאות חטאות הפנימיות, פרה אדמה ומצורע.

שתי בחינות של פרוכת בפרשיות המשכן.

בפרשיות המשכן מצינו שתי בחינות לפרוכת.

האחת - בפרשת תרומה (שמות כ"ו, ל"ג), בה הפרוכת מתייחסת להפרדה בין הקדש לקדש הקדשים גם ללא ארון: "ונתתה את הפרכת תחת הקרסים, והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות, והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים". מפסוק זה רואים, שהפרכת מקדימה את הארון, ויעודה הוא להבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים. צריך להוסיף, שלא ניתן לפרש בפרשה זו שהארון הוא קדש הקדשים, מפני שבפסוק הבא נאמר: "ונתת את הכפרת על ארון העדת בקדש הקדשים".

בפרשת פקודי (שמות מ', ג') הפרוכת מתייחסת לארון בלבד: "ושמת שם את ארון העדות, וסכת על הארון את הפרכת", ובהמשך הפרק (פסוק, כ"א): "ויבא את הארון אל המשכן, וישם את פרכת המסך, ויסך על ארון העדות, כאשר צוה ה' את משה". אפשר לומר, שהזאות חטאות הפנימיות מתייחסות לבחינת הפרוכת בפרשת תרומה, ואכן זה הוא הפסוק, שהרמב"ם מביא, ואילו ההזאות ביום הכיפורים מתייחסות לבחינת הפרוכת של פרשת פקודי.

ידידי, הרב יוסף סולוביצ'יק שליט"א, הביא בשם סבו, הגאון החסיד ר' משה*, שלפרוכת יש חלות שם עצמאית כ"מבדיל" ולא מדין צורת הבית. חלות שם של מבדיל, מתיחס, לשיטתו, רק לארון. קשה לקבל את דבריו במלואם, שהרי כתוב בתורה במפורש, שהפרוכת מבדילה בין הקדש ובין קדש הקדשים, ושם ברור שהכוונה לכל קודש הקדשים כפי שהוכחנו לעיל. ברור שלפרוכת ישנן שתי מטרות: האחת היא להבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים, והשניה לסוכך על הארון.

נלענ"ד שהזאת יום הכפורים שונה במהותה מהזאות חטאות הפנימיות, פרה אדמה ומצורע, מפני שגדר ההזאה ביום הכפורים נעוץ בפרוכת ביחס לארון, ואילו גדר ההזאות בשאר תחומים נעוץ בהזאה כלפי פנים באופן כללי.

לכאורה קשה, מדוע ביום הכפורים יש צורך בהזאות הפרוכת? – הרי היזה כבר לפני ולפנים על הכפורת בין הבדים?
נראה לי, שאפשר לבאר בשתי דרכים:

א. אחרי כניסת כהן לפני ולפנים יש ביכולתו לעבוד בהיכל מתוך זיקה גדולה יותר לפנים. עבודת ההיכל מכפרת על טומאת אוהל מועד. וזו בשורשה, היא ניתוק ההיכל מקודש הקדשים. בכל ההזאות אין ביכולתו של הכהן להתמקד בארון שהרי הארון מובדל ממנו, ולכן ההזאות רק כנגד הפרוכת כנגד קדש הקדשים כמו במצורע ופרה אדומה. ביום הכפורים אחרי כניסת הכהן הגדול לפני ולפנים יש ביכולתו, להזות על הפרוכת כנגד בדי הארון, גם כאשר הוא מחוץ למקדש.

ב. עבודת הזאת הפרוכת ביום הכפורים איננה חלק ממערכת ההזאה כלפי קדש הקדשים. אפשר לומר, שההזאות הפנימיות מקבילות במהותן להזאות פרה אדומה, מצורע וחטאות הפנימיות, המכוונות כלפי פנים, אלא שביום הכיפורים יש ביכולתו של כהן גדול להזות בתוך קדש הקדשים. לעומת זאת הזאות ההיכל מתמקדות בהיכל, וממילא עיקרן הוא בפרוכת מצד עצם ההבדלה שבה. עיקרה של הזאת הפרוכת ביום הכפורים הוא בהתעסקות בעצם הפרוכת, כמו שהזאות מזבח הזהב מתיחסות למזבח הזהב. בהמשך נבאר, שהמשמעות הרוחנית של הזאת הפרוכת ביום הכפורים היא בעצם הפרוכת. לדרך זו יש סמוכין מן הירושלמי המובא להלן.

האם הדם צריך לגעת בפרוכת.

ראיה לדרך, שהזאות הפרוכת ביום הכפורים שונות במהותן מהזאות חטאות הפנימיות מצינו בירושלמי בימא פ"ה ה"ד:

"הכל מודין בפר משיח ועדה, שאינו צריך שיהא נוגע. מה פליגינן? בפר ושעיר של יום הכיפורים – אית תניי תני: צריך שיהא נוגע, אית תניי תני: אינו צריך שיהא נוגע. א"ר לעזר בי ר' יוסי: אני ראיתי ברומי מליאה טיפין של דם, אמרתי, אלו מן הדמים, שהיו מזין עליה ביה"כ, הדא אמרה – צריך שיהא נוגע. ואפילו תימר א"צ שיהא נוגע ואם נגע נגע".

*. שיעור שאמר ר' יוסף בשם סבו מודפס ב"עטורי כהנים" סיון תשמ"ו מס' 15.

בבבלי ביומא דף נ"ז ע"א מפורש, שאין הבדל בין חטאות הפנימיות לדם הפר והשעיר, ובשניהם צריך להזות רק כנגד הפרוכת, ואין צריך שהדם יגע בפרוכת. את הדעה בירושלמי, המחלקת בין פר ושעיר של יום הכיפורים לבין חטאות הפנימיות, אפשר לבאר לדרכנו. עיקר דין הזאת הפרוכת של יום הכפורים נאמר בדין הפרוכת ולכן צריך שיהא נוגע, כמו שבהזאות מזבח הזהב צריך שהדם יגע במזבח, כפי שיבואר להלן, וזאת בניגוד לחטאות הפנימיות שבהן נאמר דין ההזאה רק כנגד קודש הקודשים.

מהרמב"ם הנזכר בהלכות מעשה הקרבנות שאומר שההזאות היו על הפרוכת, משמע בפשטות, שהדם צריך ליגע בפרוכת. בפ"ג מהלכות עבודת יום הכפורים ה"ה פסק הרמב"ם, על פי הברייתא ביומא דף נ"ה ע"א, שהזאות פנים אינן צריכות ליגע בכפורת, וז"ל: "מזה תחילה מדם הפר שמונה הזיות בקדש הקדשים בין בדי הארון קרוב לכפורת בטפח שנאמר: 'ולפני הכפרת יזה' וגו'". לכאורה צ"ע, שהרי גם בבבלי וגם בירושלמי לא הצריכו נגיעה בהזאות החטאות הפנימיות, ונחלקו בירושלמי ביחס ליום כיפור. ברם הרמב"ם לא חילק בין חטאות הפנימיות ליום כיפור, ובשניהם כתב "על הפרוכת".

ידידי, הרב יוסף סולוביצ'יק, הביא ראיה, בשם סבו הגאון החסיד הרב משה סולוביצ'יק זצ"ל, שלדעת הרמב"ם גם בהזאות הפרוכת אין צריך נגיעה. ראייתו היא מהרמב"ם בהלכות בית הבחירה פ"ד ה"ב, וז"ל הרמב"ם: "בבית ראשון היה כותל מבדיל בין הקודש ובין קדש הקדשים עביו אמה. וכיון שבנו הבית שני, נסתפק להם, אם עובי הכותל היה ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים, לפיכך עשו קדש הקדשים עביו עשרים אמה תמימות, ועשו הקדש ארבעים אמה תמימות, והניחו אמה יתירה בין הקדש ובין קדש הקדשים, ולא בנו כותל בבית שני, אלא עשו שתי פרוכות, אחת מצד קדש הקדשים ואחת מצד הקדש, וביניהן אמה כנגד עובי הכתל, שהיה בראשון. אבל במקדש ראשון לא היתה שם, אלא פרכת אחת בלבד, שנאמר: 'והבדילה הפרכת לכם'". ומבאר שם בשם ר' משה: "אם בבית שני נסתפקו איזו פרוכת היתה הפרוכת של מקדש, איך קיימו הזאות פרוכת בעבודת יום הכפורים? קשה לומר, שמספק היו את דם הפר ודם השעיר על שתי הפרוכות. בסדר העבודה של יום הכפורים במסכת יומא לא מוזכר דבר זה, אף שבעיקר מדברים על העבודה בבית שני, וצריכים לומר, שהיזו על הפרוכת החיצונה, שאפילו אם הפרוכת הפנימית היתה הפרוכת של מקדש, עדיין מתקיים בזה דין הזאת פרוכת, זאת אומרת, שבפעולה של הזאת דם על הפרוכת החיצונה, היתה מתקיימת הזאה על הפרוכת הפנימית. א"כ רואים אנו, שבהזאות פרוכת, א"צ שיגע הדם בפרוכת. ועוד יותר רואים, שמתקיימת הזאה בפרוכת אפילו בהרחק של לכל הפחות אמה". לענ"ד אין בזה ראיה, מפני שהרמב"ם לא אמר ששתי הפרוכות היו מספק איזו פרוכת הייתה הפרוכת, אלא הספק היה, האם האמה היא ממדת הקדש או ממדת קדש הקדשים, ואפשר לומר, שלשתי הפרוכות היה חלות שם של פרוכת, שהרי הגדרת פרוכת היא להבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים, ואכן כל פרוכת משרתת את ההבדלה (גם ר' יוסף סולוביצ'יק בשיעורו, מקשה, מדוע הרמב"ם כותב על הפרוכת, אם א"צ שיגע בפרוכת).

לענ"ד נראה, שגם הרמב"ם מודה שא"צ ליגע, שהרי ביחס לחטאות הפנימיות מזה ממרחק רב, וקשה לדאוג, שהדם יגע בפרוכת, כאשר הזאה אינה אלא באצבע. לכן נראה, שכוונת הרמב"ם במילים: "על הפרוכת" היא לאו בדוקא, אלא שזהו הכיוון, ברם עדיין לשון הרמב"ם צ"ע.

ההסבר מדוע אין צורך שהדם יגע בכפורת. ההזאות בקדש הקדשים מתוארות בתורה (ויקרא ט"ז, י"ד): "...על פני הכפרת קדמה, ולפני הכפרת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו". הברייתא בגמ' ביומא דף נ"ה ע"א בארה את מקום ההזאה: "תנא: כשהוא מזה, אינו מזה על הכפורת, אלא כנגד עוביה של כפורת". הרמב"ם בפ"ג מהלכות עבודת יום הכפורים ה"ה הגדיר את השיעור, וז"ל: "מזה תחילה מדם הפר שמונה הזיות בקדש הקדשים בין בדי הארון קרוב לכפורת בטפת, שנאמר: 'ולפני הכפרת יזה' וגו'". רש"י על אתר מבאר: "אינו מזה על הכפרת – על גגה, אלא כנגד עוביה ולא היו הדמים נוגעין בה", וכן מבאר רש"י על המשנה בריש פרק איזהו מקומן: "ודמן טעון הזיה על בין הבדים". עומד בין שני בדי ארון ומזה א' למעלה וז' למטה כנגד עוביה של כפרת ולא היו נוגעין בה".

הרב יוסף סולוביצ'יק מבאר בשם סבו, מדוע בהזאות קדש הקדשים אין צריך שהדם יגע בכפורת. לדבריו הדין בעיקרו אינו בארון אלא במקום הארון, כפי שמבואר בגמ' במנחות דף כ"ז ע"ב: "אלא דמקדש שני דלא הוה ארון וכפורת ה"נ דלא עביד הזאות? אמר רבה בר עולא: אמר קרא: 'וכפר את מקדש הקדש' – מקום המקודש לקודש", וטפח הוא שיעור, שעדיין מוגדר כמקום ארון.

לענ"ד נראה, שמעיקר הדין אינו צריך ליגע בהזאות קדש הקדשים, כמו שבהזאת פרה אדומה, מצורע וחטאות הפנימיות אינו צריך נגיעה. ההזאות, שעיקרן כנגד קדש הקדשים או הארון, מהוות ביטוי של הזאה כלפי מעלה, ההזאות בכל התחומים מבטאות הזאה כלפי פנים, ולכן היעד הוא קדש הקדשים כנ"ל. גם כהן גדול, שנכנס לפני ולפנים, עדיין רחוק מהאין סוף, וההזאה בתוך קדש הקדשים מבטאת את ריחוקו. לכן מעיקר הדין ההזאה אינה צריכה ליגע. בפרק הבא נבאר את אופי הזאות הפרוכת והכפורת, שאינן כלפי מקום מסוים אלא כלפי שמיא, בניגוד להזאות המזבחה.

נראה לי להוסיף, שישנו מכנה משותף בין כל התחומים, בהם מצינו הזאות כנגד קדש הקדשים. מצורע משתלח חוץ לג' מחנות. טהרת המצורע מתמודדת עם כניסתו לשלוש המחנות. פרה אדומה, הנשחטת על הר המשחה, מיועדת לטהר טמא מת, המשולח חוץ ממחנה שכינה (פסחים דף ס"ז ע"א). פר העלם דבר וכהן משיח עוסקים בטעות בהוראה. טעות בהוראה מבטאת נתק בין השכינה לבין בית הדין הגדול ועם ישראל. ואילו ההזאה מבטאת את הקישור לקדש הקדשים למקום הארון. שעירי ע"ז אף הם באים להתמודד עם חטא ע"ז, שנתיק את עם ישראל מהקב"ה. עבודת יום הכפורים כולה מתמודדת עם כניסה פנימה, ועם קישור העולמות.

6. ההבדל בנדר ההזאה בין הזאות מזבחה הזהב לבין הזאות הפרוכת והכפורת.

הגמ' בזבחים דף ט"ו ע"א דנה אימתי חושב מחשבת פסול כחטאת העוף, וז"ל הגמ':

"איתמר: הולכה שלא ברגל מחלוקת ר"ש ורבנן. בהולכה רבתי – דכולי עלמא לא פליגי דפסולה, כי פליגי בהולכה זותרתי. מחכו עליה במערבא, אלא חטאת העוף דפסולה בה מחשבה לר"ש היכי משכחת לה? אי דחשיב עלה מקמי דליפוק דם – לא

כלום היא, ואי בתר דנפק דם – איתעבידא ליה מצותו. מאי קושיא? דלמא מדפריש ועד דמטא למזבח, דהא בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: היה מזה, ונקטעה ידו של מזה עד שלא הגיע דם לאויר המזבח מהו? וא"ל: [פסולה. מ"טז] 'והוה ונתן' בעינן".

מתוס' בזבחים על אתר ד"ה "אלא" יוצא חילוק בין הזאות הפרוכת ו"בין הבדים", שבהן אין צריך נגיעה, להזאת מזבח הזהב, שצריך נגיעה. ה"משנה למלך" בהלכות עבודת יום הכפורים פ"ג ה"ה, מתייחס לדין הגמ', שעד שלא הגיע הדם למזבח עדיין לא נעשתה מצותו, ואם נקטעה ידו של הכהן ההזאה פסולה, ומסביר שדין זה נאמר דוקא במזבח הזהב ולא בהזאות הפרוכת ובין הבדים.

גם מכאן נראה, שהזאות הפרוכת ובין הבדים עיקרן כמעשה ההזאה ואין קיום במקום אליו מגיע הדם.

7. משמעות עבודת ההזאות כמטהרות את המקדש.

פרשת יום הכפורים פותחת (וירא ט"ז, א'–ב'): "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימתו. ויאמר ה' אל משה, דבר אל אהרן אחיך, ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארון, ולא ימות, כי בענן אראה על הכפרת" (ויקרא ט"ז, א' – ב'). פרשת יום הכפורים מתמודדת עם חטא נדב ואביהוא, שהקריבו אש זרה. כפי שהזכרנו, יש במערכת הכפרה של יום הכפורים כפרה על עם ישראל וכפרה על המקדש. ההזאות הפנימיות מכפרות על טומאת קדש קודשים.

יש לברר באיזו טומאה מדובר, שכן אף אדם לא נכנס לקדש הקדשים מלבד כהן גדול פעם אחת בשנה. נראה לבאר בשני אופנים: האחד, שכניסה להיכל בטומאה פוגמת גם בקדש הקודשים. השניה, שישנם שני רבדים של טומאת מקדש, האחד במישור ההלכתי, והוא כפשוטו, כפי שמבואר ברש"י ובעו"ר, והשני במישור הרוחני. טומאת המקדש איננה רק טומאה הלכתית, אלא שיש בחינה של טומאה גם ביחס שאיננו נכון למקדש. ביחס שאיננו נכון למקדש יש בחינה של הגשמה, על פי זה מובן גם מדוע יש צורך לטהר את מזבח הזהב, המבטא את גילוי השכינה בהיכל. ההזאות אינן צריכות ליגע לא בפרוכת ולא בכפורת, כפי שבארנו לעיל. משום שעצם מעשה ההזאה הוא העבודה. אליבא דאמת, ההזאות צריכות ליגע בספירות העליונות ובעולם האין סוף, אלא שאין אפשרות ליגע באין סוף, שהרי הוא טמיר ונעלם, ולכן ההזאות נשארות משוללות יעד גשמי. אפילו ארון ברית ה' אינו אלא: "הדם רגלי אלהינו" (דבהי"א כ"ח, ב'). לפי דעה אחת בירושלמי, הזאות הפרוכת ביום הכפורים צריכות ליגע. נראה לבאר, שהדרך להתמודד עם בעית ההגשמה היא דרך ההבנה, שישנן מדרגות שונות של גילוי שכינה. אחד היסודות של זיקוק האלוקות הוא שמירת מדרגות הרוחניות לכל יתערבבו ביניהן. תפקידה של הפרוכת הוא להמחיש רעיון זה. ביום הכיפורים ישנה התמודדות בין מדרגות שונות של גילוי שכינה, אולם, מדגישה ההלכה, שגם אוהל מועד, שנמוך במדרגתו מקדש הקודשים, יונק מהארון, ולכן ההזאות ביום הכפורים הן על הפרוכת כנגד בדי הארון.

8. ההבדל בין מנין הזאות הפרוכת בחטאות הפנימיות, לבין מנין הזאות הפרוכת ובין הכדים ביום הכיפורים.

בכל ההזאות מצינו את המספר שבע כציר מרכזי בהזאות. ביום כיפור בהזאות הכפורת ובהזאות אוהל מועד נוספה עוד הזאה. אם מתבוננים בפסוקים שהובאו לעיל, מוצאים הבדל מהותי בין ההזאה הנוספת ביום הכפורים להזאות הפרוכת בפר כהן משיח ובפר העלם דבר של ציבור:

פר כהן משיח:

"...שבע פעמים לפני ה' את פני פרכת הקדש" (ויקרא ד', ו').

פר העלם דבר של ציבור:

"...שבע פעמים לפני ה' את פני הפרכת" (שם, שם, י"ז).

דם הפר בקודש ההקדשים:

"...על פני הכפרת קדמה, ולפני הכפרת יזה שבע פעמים מן הדם באצבעו" (שם, שם, ט"ז, י"ד).

דם השעיר בקדש הקדשים:

"...ועשה את דמו, כאשר עשה לדם הפר, והזה אתו על הכפרת ולפני הכפרת" (שם, שם, ט"ז).

כל שבע ההזאות, גם בחטאות הפנימיות וגם ביום הכפורים, נעשות: "לפני", בחטאות הפנימיות: "לפני ה' את פני פרכת הקדש", וביום הכפורים: "ולפני הכפרת". רק בהזאה הנוספת ביום הכפורים ההגדרה היא "על פני".

במשנה ביומא דף נ"ג ע"ב שנינו:

"נטל את הדם ממי שהיה ממרס בו, נכנס למקום שנכנס, ועמד במקום שעמד, והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכוון להוות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף".

מבאר הגמ' בדף נ"ד ע"ב:

"מאי כמצליף? מחוי רב יהודה כמנגדנא (רש"י: כמכה ברצועה, שמתחיל מן הכתפים, ומכה והולך למטה). תנא: כשהוא מזה, אינו מזה על הכפורת, אלא כנגד עוביה של כפורת. כשהוא מזה למעלה, מצדד ידו למטה, וכשהוא מזה למטה, מצדד ידו למעלה (רש"י: אחת למעלה, מצדד גב ידו למטה ומזה כלפי למעלה, וכשהוא מזה השבע למטה, מצדד ידו למעלה, ומזה למול פניו אחת גבוהה ואחת בנמוך הימנה, וכולן נופלות לארץ). מנא הני מילי? אמר רב אחא בר יעקב אמר ר' זירא: אמר קרא: 'והזה

אותו על הכפורת ולפני הכפורת..."

מצד אחד, הן ההזאה למעלה והן ההזאות למטה נופלות על הרצפה, ומאידיך ישנו הבדל במעשה ההזאה, בצורת הפעולה, בין ההזאה למעלה להזאה למטה. הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פ"ה הי"ב ובהלכות עבודת יום הכפורים פ"ג ה"ה מונה את ההזאות ביום הכפורים כיחידה אחת של שמונה על אף ההבדלים בצורת ההזאה.

נראה, שהזאות הכהן הגדול ביום הכפורים, מכוונות גם כלפי למעלה לשלוש הספירות העליונות ולעולם הא"ס. הרמ"ק בסידורו "תפלה למשה" מבאר את מספר ההזאות כיחוד הבינה עם שבע הספירות, וז"ל: "אחר שקדם אליו קשר הספירות וייחודם למעלה בפנימיות היה נכנס ליחד הבינה עם שבע הספירות, והם הם שמונה הזיות, אחת למעלה, שהיא אימא עילאה, ושבע למטה, שהם שבע בת אחת וששה בניה, אמנם היה ע"י הדם להורות ייחודם גם מצד הדין. ומה גם היותו דם הפר כדפירשנו, ועם כל זה הוא היתה בקדש הקדשים, דהיינו בחינתם לפנים ולכן היה בין בדי הארון, כי שם עיקר המלכות כדפירשנו, וכונת כל ההזאה הזאת היה ליחדה עם האם העליונה כאשר נבאר...".

אולם גם כל שאר שבע ההזאות יונקות מן ההזאה הראשונה. הברטנורה (פ"ה מ"ג) מבאר: "כמצליף - כמלקה הזה, שמתחיל בין הכתפים ויורד למטה, כך היה מתכון, שיהיו שמונה הזאות הללו בארץ כשורה, זו תחת זו". בכל השנה אין יכולת אלא להגיע "לפני ה'", וכל הזאות "לפני ה'" מוגדרות "למטה", זו גם הסיבה שמספר ההזאות הוא שבע, מכיון שעוסקים בשלמות של הטבע. ברם ביום הכפורים, על ידי שביתה מהעולם הגשמי באיסור מלאכה ושביתה מצרכי הגוף באיסור אכילה ושתייה, דרך עבודת ה' היא התבטלות בפני האין סוף, וישנה הזאה אחת בבחינת "על הכפורת", ולא רק "לפני". אותה הזאה מעלה את עבודת ההזאות לשמונה הזאות, המבטאות שלמות מעל הטבע.

הרמב"ם הגדיר את הלכות היום - "הלכות שביתת העשור", וביתר חדות בפ"א ה"ד וה': "מצות עשה אחרת יש ביום הכפורים והיא - לשבות בו מאכילה ושתייה... ומצוה לשבות מכל אלו כדרך ששוכת מאכילה ושתייה", ולא כתענית, שהיא מדרכי התשובה. השביתה הכפולה מאפשרת לאדם להתפשט מהעולם הגשמי, ולהתבטל בפני עולם האין סוף.

הגמ' בסוכה דף ד' ע"ב מבארת את משמעות גובהו של הארון והכפורת, וז"ל הגמ':

"ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה, וכתוב: 'ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת', ותניא - ר' יוסי אומר: מעולם לא ירדה שכינה למטה ולא עלו משה ואליהו למרום, שנאמר: 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם'. ולא ירדה שכינה למטה, והכתוב: 'ירד ה' על הר סיני?' למעלה מעשרה טפחים. והכתוב: 'ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים?' למעלה מעשרה טפחים. ולא עלו משה ואליהו למרום, והכתוב: 'ומשה עלה אל האלהים?' למטה מעשרה. והכתוב: 'ויעל אליהו בסערה השמים?' למטה מעשרה. והכתוב: 'מאחזו פני כסא פרשו עליו ענני', ואמר ר' תנחום: מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו למטה מעשרה. מכל מקום 'מאחזו פני כסא' כתיב? אישתרכובי אישתרכב ליה כסא עד עשרה, ונקט ביה...".

אפשר לומר, שההזאה למעלה "על פני הכפרת" מבטאת הזאה למעלה מעשרה טפחים, ושאר שבע ההזאות למטה מעשרה טפחים, ברם כל ההזאות יונקות מלמעלה מעשרה טפחים.

לכן מונה הרמב"ם את כל שמונה ההזאות כיחידה אחת.

9. הזאות מזבח הזהב מתערובת דם הפר ודם השעיר.

על מנת להבין היטב את הזאות מזבח הזהב, יש לברר תחילה, מה הוא יחודו של מזבח הזהב.

בפרשת תצוה (שמות ל', ו' - ז') מתארת התורה את יחודו של מזבח הזהב:

"ונתתה אתו לפני הפרכת אשר על ארן העדת, לפני הכפרת אשר על העדת, אשר אועד לך שמה. והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר...לא תעלו עליו קטרת זרה ועלה ומנחה, ונסך לא תסכו עליו. וכפר אהרן על קרנתיו אחת בשנה, מדם חטאת הכפרים אחת בשנה יכפר עליו לדרתיכם, קדש קדשים הוא לה".

ישנם חמישה הבדלים מהותיים בין מזבח הקטרת הנמצא בהיכל, למזבח העולה הנמצא בעזרה.

א. ממדי המזבחות - מזבח הזהב היה קטן ממדים, "אמה ארכו ואמה רחבו רבוע יהיה ואמתים קמתו", בניגוד למזבח העולה, ששנינו במשנה ריש פרק שלישי במידות: "המזבח היה שלשים ושתים על שלשים ושתים..." (שמות ל"ז, כ"ה).

ב. על המזבח הפנימי לא הקריבו קרבנות, אלא הקטירו קטורת, ומתן הדמים של החטאות הפנימיות ושל דם הפר ודם השעיר ביום הכיפורים.

ג. פרשת מזבח הקטורת אינה נמצאת בפרשת תרומה עם כל כלי המשכן, אלא בפרשת תצוה אחרי פרשת המילואים, בניגוד לפרשת ויקהל, בו מצויה פרשת מזבח הקטורת עם שאר הכלים.

ד. מזבח הזהב הוא בין הכלים היחידים, שהתורה מתארת את מקומם במשכן ביחס לכלים אחרים. מזבח הזהב ממוקם ביחס ישיר לארון: "ונתתה אתו לפני הפרכת אשר על ארן העדת... אשר אועד לך שמה".

ה. על מזבח העולה מקריבים הן את קרבנות היחיד והן את קרבנות הציבור, ואילו על מזבח הזהב מקטירים קטרת, שכל משמעותה היא איחוד הציבור, כפי שנפרט, ומזים את דם החטאות הפנימיות ואת דם הפר והשעיר, שהם קרבנות ציבור.

מזבח העולה גדול הממדים נמצא בעזרה, ואילו מזבח הזהב נמצא בהיכל (עיין בשיעור על הארון והמקדש, שם הרחבנו על ההבדל בין ההיכל לעזרה). ההיכל בעיקרו אינו מקום עבודה, והמזבח הנמצא בהיכל אינו משרת את עבודת הקרבנות, אלא את עבודת הדם של חטאות הפנימיות ופר ושעיר של יום הכפרים.

נראה, שמטרת מזבח הזהב היא זיקוק האלוקות לעומת מזבח העולה, שיש בו אש מן ההדיוט. לכן מדגישה התורה: "לא תעלו עליו קטרת זרה ועלה ומנחה, ונסך לא תסכו עליו".

עפ"י מזבנת היטב כפרת קרנותיו אחת בשנה. אם נתכונן במשנה ביומא, המתארת את הזאות המזבח, נראה דמיון לתאור האלוקות בפרשת מתן תורה שבסוף פרשת משפטים. ז"ל

המשנה בדף נ"ח ע"ב:

"ויצא אל המזבח אשר לפני ה' - זה מזבח הזהב. התחיל מחטא ויורד...הזה על טהרו של מזבח שבע פעמים..."

הגמ' בדף נ"ט ע"א מבארת את המשנה, וז"ל הגמ': "והזה ממנו על טהרו של מזבח: מאי טהרו? אמר רבה בר רב שילא: פלגיה דמזבח, כדאמרי אינשי - טהר טיהרא והוי פלגיה דימא. מיתיבי: כשהוא מזה אינו מזה לא ע"ג האפר ולא ע"ג הגחלים אלא חותה גחלים אילך ואילך ומוזה? אלא אמר רבה בר רב שילא: על גלויה דמזבח, כדכתיב: 'וכעצם השמים לטהר'". הפסוק, המובא מסוף פרשת משפטים, מתאר את האלוקות: "ויראו את אלהי ישראל, ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר" (שמות כ"ד, י'). לאור זה מובן הקשר בין מזבח הזהב, המסמל השראת שכינה, לבין ארון העדות, אשר בו "מכתב אלהים".

מזבח הזהב נקרא מזבח הקטרת. ישנן שתי נקודות שמאפינות את הקטרת, האחת - שהקטרת מסמלת דבר רוחני על ידי הריח, והשניה: שהקטרת היא כנגד עם ישראל כולו. במדרש תנחומא (תצוה י"ד) מודגש יחודו של מזבח הפנימי, וז"ל: "...תדע לך שמזבח העולה שהיה לקרבנות היה נתון בחוץ ומזבח הקטרת שהיה לריח נתון בפנים...". במדרש תדשא (פי"א) מתדד את ההבדל בין מזבח העולה למזבח הקטרת, וז"ל: "שתי מזבחות היו אחד של זהב כנגד נפש של אדם, ואחד של נחשת כנגד גופו של אדם, כשם שהזהב יקר מן הנחושת, כך הנפשות יקרות מן הגוף, אבל בכול יום היה נקרב בהון כעין שנגזר עליהם מן הקב"ה תמיד, כך צריך אדם לבוא לפני אדון העולמים תמיד בנפשו ובגופו, כשם שהגוף אוכל כך מזבח הנחושת קרבנותיו למאכל, וכשם שהנשמות אינן נהנות אלא מן הריח לכך לא היה נקרב במזבח הזהב אלא קטרת סמים דבר העשוי לריח".

בגמ' ביומא דף מ"ד ע"א ר' אלעזר מבטא את יחודה של הקטרת כמאחדת את הציבור כולו, וז"ל: "אמר רבא וכן אמר רב יצחק בר אבדימי וכן א"ר אלעזר: אמר קרא: 'וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל'. איזהו כפרה, ששוה לו, ולביתו, ולאחיו הכהנים ולכל קהל ישראל? הוי אומר זה הקטרת".

בגמ' בכריתות דף ו' ע"ב מבואר הרעיון של איגוד עם ישראל על ידי הסבר הסממנים השונים, וז"ל הגמ': "א"ר חנא בר בזנא א"ר שמעון חסידא: כל תענית שאין בה ממושעי ישראל, אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני קטרת...".

במדרש תנחומא (תצוה ט"ו) מגדיר את הקטרת כישראל, וז"ל: "וש"ה 'שמן וקטרת ישמח לב' הכתוב הזה מדבר בהקב"ה ובישראל. כיצד? בשעה בשעה שהיה כ"ג נוטל את הקטרת באותה מחתה ביום הכפורים, ונכנס לפני ולפנים בבית קדש הקדשים כו' כיון שהיה יוצא, היתה שמחה גדולה בישראל, שנתקבל ברצון, שנאמר: 'שמן וקטרת ישמח לב' - 'שמן' זה כהן גדול שנמשח בשמן המשחה, 'וקטרת' אלו ישראל, שהיו רואין ענן הקטרת שהיה מתמר ועולה, והיו שמחין. הוי - 'שמן וקטרת ישמח לב'...".

לאור כל הנ"ל מובן היטב, מדוע הזאת מזבח הזהב נעשות על ידי ערוב דם הפר עם דם השעיר. ערוב דם הפר עם דם השעיר מבטא את איחוד פר חטאת הכהנים עם שעיר חטאת של עם ישראל, ושכינה אינה יורדת אלא לעם ישראל כולו, כפי שבארנו באריכות בשיעור על הארון והמקדש. אחרי הזאת פנים, שצריכות להעשות בנפרד, יש צורך לצאת למזבח הזהב, במקביל ליציאת אהרן הכהן ומשה בשמונת ימי המלואים (ויקרא ט', כ"ג): "ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם, וירא כבוד ה' אל כל העם".